

Avoimen yliopiston kautta tutkintoon – toimijuutta kasvatus- tieteen opiskelijoiden opinpoluilla

Marja Syrjämäki

KT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto
marja.syrjamaki@uef.fi

Elina Kontu

FT, professori
Tampereen yliopisto
tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto
elina.kontu@tuni.fi

Anu Laine

KT, dosentti, yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto
anu.laine@helsinki.fi

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Tässä artikkelissa esiteltävän tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa toimijuutta ja tulkita toimijuuskäsitettä opiskelijoiden tuottamissa haastattelukertomuksissa. Artikkelikielinen pohjautuu kuuden, avoimen yliopiston opintojen perusteella yleisen kasvatustieteen ja aikuiskasvatustieteen tai erityispedagogiikan pääaineopiskelijoiksi hakeutuneen ja opintojensa eri vaiheissa opiskellevan henkilön haastatteluihin. Artikkelissa tarkastellaan kasvatustieteen opiskelijoiden opinpolkuja ja sitä, miten toimijuus haastattelukertomuksissa näyttäytyy – toisaalta yksilön sisäisten, toisaalta ulkopuolelta tuotettujen arvojen, tavoitteiden ja reunaehtojen ohjaamana. Artikkelin teoreettisena lähtökohdina on hahmoteltu toimijuuden ja elinikäisen oppimisen moniulotteisia käsitteitä. Puolistrukturoiduissa teemahaastatteluisissa tuotettua aineistoa luettiin kertomuksina ja analysoitiin teoriaohjaavasti, käyttäen analyyttisenä kehyksenä Hitlinin ja Elderin neljän toimijuustyypin mallia sekä soveltaen suuntaa antavasti Greimasin aktanttimallia. Analyysin perusteella tunnistettiin kuusi erilaista toimijakertomusta, jotka paikantuivat kolmella tavalla: hallitun toimijuuden, tavoitteisen toimijuuden ja vahvistuneen toimijuuden polkuina.

Asiasanat: *toimijuus, avoin yliopisto, elinikäinen oppiminen, toimijakertomus*

Abstract

The aim of the research is to identify activity and interpret the concept of agency in narratives produced by students. The article is based on interviews of six students, ended up in the Faculty of Educational Sciences via Open University path. We focused on the students' paths: how agency manifests itself in their narratives — partly within the individual, but also relative to externally generated values, goals and preconditions. As the theoretical frame, we introduced the diverse concepts of agency and lifelong learning. We read the data, which the students produced in semi-structured interviews, as narratives and built an analytical framework based on Hitlin and Elder's model with four analytical types of agency, and the actantial model by A.J. Greimas. The analysis revealed six agency narratives, located in three ways: as the paths of managed agency, goal-directed agency and strengthened agency.

Keywords: *agency, Open University, lifelong learning, agency narrative*

Johdanto

Tutkimuksemme tarkoituksena oli laajentaa näkemystä siitä, miten elinikäinen oppiminen ja elämänkaaren kokonaisuutta hahmottava toimijuus voivat opinpolulla toteutua. Taivoitteemme oli myös taustoittaa ja tuoda näkökulmia yhdestä yliopistosta opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Toinen reitti yliopistoon (TRY) -hankkeen myötä tehtävään kehittämistyöhön. Hankkeen päämääränä oli kehittää avoimen yliopiston opintojen hyödyntämistä hakuvaihtoehtona yliopiston tutkintokoulutukseen ja tätä kautta myös sujuvoittaa siirtymiä toiselta asteelta korkeakouluihin (Joutsen ja muut, 2020; Haltia & Lahtomaa, 2019).

Tämän tutkimuksen keskiössä on opiskelijan oma kokemus opintoihin hakeutumisesta ja opiskelusta, joita tässä tarkastellaan toimijuuden näkökulmasta. Tutkimushaastattelut tuotettiin avoimen yliopiston opintojen perusteella pääaineopiskelijoiksi valittujen opiskelijoiden polkuja ja opintomenestystä selvittävän tutkimuksen yhteydessä (Virtanen ja muut, 2021). Keskeisiksi, tutkimusta kehystäväksi käsitteiksi hahmotettiin *toimijuus* ja *elinikäinen oppiminen*, joita tässä tulkitaan *elämänkaaritoimijuuden* viitekehyksessä. Tutkimustehtävänä oli tarkastella toimijuutta sekä sen suhdetta yksilön ja ympäristön asettamiin tavoitteisiin ja arvoihin sekä nostaa esiin näihin liittyviä merkityksiä. Tutkimuksessa tunnistettiin toimijuuden rakentumista opiskelijoiden kertomuksissa ja muodostettiin polkuja, jotka kirkastivat toimijuuden merkitystä opiskelijan elämän eri vaiheissa.

Elinikäinen oppiminen ja toimijuus elinkaari-toimijuuden viitekehyksessä

Elinikäisellä oppimisella viitataan yksilön koko elämänkaaren ajan kestävään oppimiseen, joka toteutuu sekä formaalin koulutuksen, että epämuodollisissa, arjen ympäristöissä tapahtuvan oppimisen kautta. Alho-Malmelin (2010) on yhdistänyt elinikäisen oppimisen niihin siirtymiin, jotka kuuluvat olennaisesti ihmisen ikäkausiiin ja yksilöllisiin elämänvaiheisiin. Siirtymävaiheisiin liittyvät koulutukselliset tarpeet voivat nousta sekä yhteiskunnallisista odotuksista ja vaatimuksista että yksilön omista valinnoista ja halusta muuttaa elämänsä suuntaa. Alho-Malmelinin (2010, s. 145) haastattelumat, avoimen yliopiston väylää korkeakouluopiskelijoiksi tulleet opiskelijat kuvaavat siirtymävaihetta avoimesta yliopistosta tutkinto-opiskelijaksi merkityksellisenä rajapintana kahden elämänvaiheen välillä.

Opiskelun ja koulutukseen hakeutumisen motiivit painottavat koulutuspoliittisia vaatimuksia ja seuraavat työvoimapolitiittisia muutoksia. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran (2017) Työelämä tutkimuksen mukaan noin 60 % työikäisistä suomalaisista on vaihtanut työuransa kestäessä alaa tai ammattia, ja noin puolet näistä alanvaihtajista on opiskellut uuden tutkinnon. Haltian ja kollegojen (2019) mukaan elinikäisen oppimisen ihanteella on, ainakin aiemmin, ymmärretty mahdollisuutta arvioida ja muuttaa aiemmin tehtyjä opiskelua ja työelämää koskevia valintoja ja vaikuttaa näin elämänsä suuntaan. Suomalaisen koulutuspolitiikan kulmakivenä pidetyn tasa-arvoisen koulutuspolitiikan rinnalle nostettu markkinave-toinen politiikka korostaa elinikäisen oppimisen ja talouden kietoutumista toisi-

sa poliittisten valtasuhteiden verkostossa. Parlamentaarisen jatkuvan oppimisen uudistushankkeen (Opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM], 2020) avulla pyritään vastaamaan työelämän ja sen muutoksen tuomiin tarpeisiin. Vaikka hankkeen tavoitteena on lisätä koulutuksellista tasa-arvoa, hanke eksplikoii vahvasti pyrkimystä vahvistaa talouden tasapainoa sekä yritysten tuottavuutta ja kilpailukykyä (OKM, 2020). Diskurssin muuttuminen kuvastaa koulutuspolitiikan hahmottamista osana uusliberalistista, vapaata markkinataloutta korostavaa ajatusmaailmaa sekä suomalaisessa että kansainvälisessä keskustelussa (Haltia ja muut, 2019; Rubenson, 2019; Kinnari, 2020). Arvomaailman muutos peilautuu myös lukio-opintoja painottavissa opiskelijavalinnoissa ja uhkaa kaventaa työikäisten opiskelijoiden mahdollisuuksia edetä aktiivisesti korkeakoulupintoihin ja kokea toimijuutta opinpolullaan (Haltia ja muut, 2019; Haltia & Lahtomaa, 2019).

Yksilön *toimijuus* rakentuu osaamisesta ja luottamuksesta omaan kyvykkyyteen, aloitteellisista, tavoitteellisesta ja aktiivisesta toimimisesta sekä oman toiminnan suunnittelusta ja reflektoinnista (Bandura, 2001; Eteläpelto ja muut, 2013). Eteläpelto ja kollegat (2011) eivät hahmota toimijuutta vain yksilön vapautena valita ja ohjata omaa toimintaansa; toimijuuteen sisältyy aina myös sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia toiminnan rajoitteita. Toimijuuden rajat ja mahdollisuudet vaihtelevat eri tavoin määriteltynä, erilaisissa toimijuuden kohteissa. Keskeistä on kuitenkin suhde valtaan: ”Toimijuus ei ole mahdollista, ellei toimijalla ole valtaa ja voimaa vaikuttaa asioihin, tehdä valintoja ja päätöksiä ja saavuttaa jotain” (Eteläpelto ja muut, 2011, s. 14). Myös Silvonen (2015) näkee yksilön elämänsä aktiivisena rakentajana, niissä puitteissa ja niillä väli-

neillä, joita ympäristö hänelle tarjoaa. Toimijuus voidaan näin asemoida yksilön ja yhteiskunnan vastavuoroisena suhteena. Purtilo-Nieminen (2008) on analysoinut tutkimuksessaan avoimen yliopiston väylän kautta opiskelijoiksi edenneiden kertomuksia, joiden mukaan voimaantumisen sekä kokemus toimijuudesta ja oman elämän hallinnasta näyttäytyivät opiskelussa merkityksellisinä. Nämä kokemukset peilautuvat Ryanin ja Decin (2000) itseohjautuvuusteoriassa, jossa kuvataan ihmisen kolmea universaalialia perustarvetta: autonomiaa, kyvykkyyttä ja yhteisöllisyyttä sekä niiden kytkeytymistä yksilön hyvinvointiin ja motivaatioon (myös esim. Martela ja muut, 2018). Sekä opiskelussa että työelämässä edellytetään jatkuvaa uuden oppimista ja opiskelua, ongelmanratkaisukykyä ja luovuutta (Eteläpelto ja muut, 2011, ss. 11–12).

Hitlin ja Elder (2007) ovat kiteyttäneet toimijuuden käsitteen malliksi, joka rakentuu neljästä elementistä. Mahdollisuus ja vapaus toimia ja vaikuttaa toimintaansa on *eksistentiaalista* toimijuutta, joka Vanhalakka-Ruohon (2014) mukaan luo ihmisen valinnanvapautta korostaessaan perustan kolmelle muulle toimijuuden kehykselle. *Pragmaattinen* toimijuus on tässä hetkessä todentuvaa ja muutosta mahdollistavaa, *identiteetin toimijuus* kuvaa kykyä toimia aloitteellisesti omien kulttuurinsa, arvojensa ja roolinsa mukaisesti. *Elinkaaritoimijuus* kokoaa edellisiä ja yhdistää oman elämän potentiaalia, tavoitteellisuutta ja luovaa toimijuutta. Se muodostuu oman toiminnan reflektoinnista, elinkaaren muutosten ja siirtymien kautta rakentuneen toimijaidentiteetin tunnistamisesta sekä uskomuksesta omaan pysyvyyteen tulevaisuuden suunnittelussa (Hitlin & Elder, 2007). Malli on analyttinen, käsitteellinen työkalu, jonka kautta voidaan tarkastella yksilön toimintaa,

suunnitelmia ja ratkaisuja elämän muutosvaiheissa. Keskeistä on ajallinen ulottuvuus: toimijuus katsoo menneeseen, nykyisyyteen sekä tulevaan, ja rakentuu vuoropuheluna, joka paikantuu ja muovautuu kulttuurin ja toimintaympäristön luomassa kehityksessä.

Greimasin (1999) aktanttimalli antaa lisänäkökulmaa toimijuuden konstruktion. Greimasin esittelemät aktantit eli toimija-asetat konkretisoivat toimijuuden reunaehtoja. Subjektin identifioiminen kertoo, kenen tai minkä näkökulmasta kertomusta tulkitaan, objekti puolestaan siitä, mitä subjektin nähdään tavoittelevan. Objekti suuntaa ja rajaa subjektin toimintaa. Subjektin ja objektin keskinäinen suhde paljastaa toimintaa määrittäviä arvovakenteita, joita tarkastellaan esimerkiksi lähettäjä-, auttaja- tai vastustaja-asemien kautta (Greimas, 1999). Toimija-aseman voi saada yksittäisen henkilön lisäksi instituutio, yhteisö, ryhmä, ilmiö tai käsite (Sulkunen & Törrönen, 1997). Greimasin (1999) mukaan keskustelun kielenkäyttö, diskurssi ja semanttinen eli merkitysisältö näyttäytyvät modaalisina: olemisen, tekemisen, tahtomisen ja täytymisen avulla kertojat värittävät puhetaan, painottavat tärkeitä asioita ja välittävät viestejä (Törrönen & Maunu, 2005; ks. myös Vanhalakka-Ruoho, 2014). Toimija-asemien ja niihin sisältyvän modaalisuuden tunnistaminen paljastaa haastattelukertomusten välittämiä ja niistä tulkituttuja arvoja ja valtasuhteita. Toimijuus rakentuu vuorovaikutuksessa yksilön sisäisten ja ulkopuolelta ohjautuvien motiivien ja reunaehtojen kautta ja edellyttää tilannekohtaista toimijuutta joko lyhyellä tai pidemmällä aikajänteellä. Toimijuuden taustalla olevien arvojen ja kulttuuristen käsitysten tunnistaminen liittyy toimijuuden käsitteen yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin.

Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa toimijuutta avoimen yliopiston kautta opintoihin edenneiden opiskelijoiden opinpoluilla. Tutkimuksessa tarkastellaan yksilön tasolle paikantuvaa toimijuuden käsitettä ympäristön antamien reunaehtojen valossa ja elinkaari-toimijuuden viitekehityksessä. Elinikäisen oppimisen ihanteeseen kytkeytyvää toimijuutta avataan kysymällä, millaista toimijuutta ja millaisia toimijuuden polkuja tutkimuksessa tunnistetut toimijakertomukset muodostivat.

Tutkimuksen rakentuminen: haastattelut ja niiden analysointi

Tutkimuksen aineisto tuotettiin puolistrukturoiduissa teema-haastatteluissa. Haastattelukutsu lähetettiin kaikille tutkimukseen osallistuneessa yliopistossa kirjoilla oleville (N = 15) avoimen yliopiston opintojen perusteella kasvatustieteen kandi-/maisteriohjelmaan hakeneille opiskelijoille.

Haastatteluihin ilmoittautui kuusi opiskelijaa, joilla kaikilla oli suoritettuna joku muu aiempi tutkinto sekä kokemusta työelämässä ennen kasvatustieteen pääaineopintoja. Osallistujissa oli sekä miehiä että naisia ja heidän ikänsä haastatteluhetkellä oli 35–66 vuotta (ka. 47,2). Kaikille esitettiin tutkimuksesta laadittu tietosuo-jaseloste, ja he allekirjoittivat annettuun informaatioon perustuvan suostumuksensa osallistumiseen. Haastattelut taltioidtiin äänittämällä (207,5 minuuttia) ja litteroitiin (61 A4-sivua) haastattelun jälkeen. Koska tutkimukseen osallistunut opiskelijajoukko oli pieni, artikkelin aineisto-esimerkeissä haastatelluista käytettiin sukupuolineutraaleja pseudonyymejä (Kuura,

Kuisma, Pihka, Piisku, Tuisku ja Viima) ja mahdollisesti tunnistettavia, henkilöön liittyviä yksityiskohtia korvattiin esimerkiksi yleisemmillä ilmauksilla.

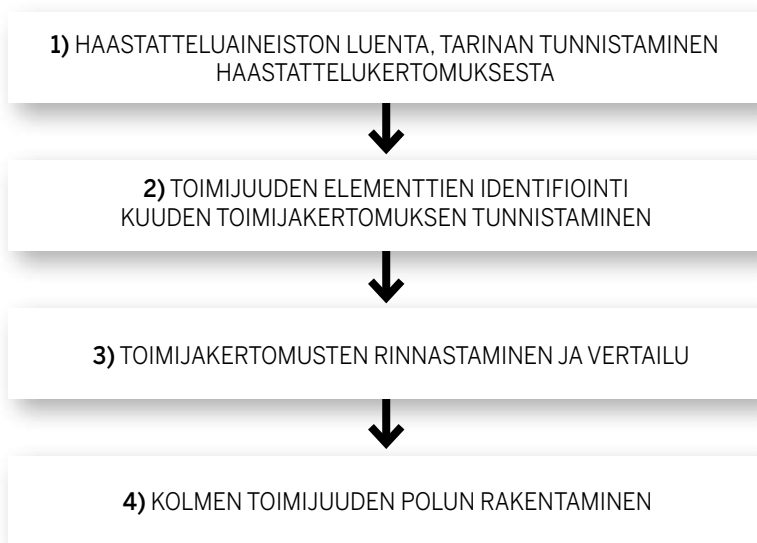
Haastatteluaineisto: kertomus ja tarina

Haastattelut sisältävät erilaisia, monimuotoisia tekstityyppejä. Teemahaastattelussa voidaan löytää kertomuksia ja kerronnallista ainesta, jota tutkija analyysinsa kautta tulkitsee tarinana. Tarina ei välttämättä esiinny kronologisessa järjestyksessä, vaan se rakentuu analyysin tekijän tulkinnasta ja päättelystä, joka puolestaan muodostuu haastattelussa tuotetun tekstin sisällön ja kerronnan eli haastatteluprosessin ja -tilanteen keskinäisessä suhteessa (esim. Hyvärinen, 2010). Tässä tutkimuksessa haastatteluteemat käsittelivät opiskelun motiiveja ja edistymistä avoimessa yliopistossa ja pääaineopiskelijana tiedekunnassa sekä väyläopiskelijana koettuja onnistumisia ja haasteita. Haastattelutilanteissa kerrottiin ja kuultiin pitkiä, polveilevia elämäntarinoita ja käytiin vastavuoroisia dialogeja,

joissa teemoja avaavat ja täydentävät kysymykset sekä keskustelun eteneminen rakentuivat haastattelijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. Haastatteluissa kuvattiin tapahtumia ja kokemuksia, tuotettiin kertovaa tekstiä, jonka etenemistä vuorovaikutteinen haastattelutilanne raamitti (Hyvärinen, 2010). Näin tuotettua raakamateriaalia kutsutaan tässä *haastattelukertomukseksi*.

Analyysi

Analyysi eteni neljässä vaiheessa (Kuvio 1). Materiaalin alustavassa, aineistolähtöisessä luennassa paikannettiin kustakin haastattelukertomuksesta *tarinan* elementtejä. Nämä tarinat etenivät osin ajallisesti eri tahdissa itse haastattelukertomusten kanssa (Hyvärinen, 2010). Tarinan vaiheiksi ja käännekohtiksi määritettiin opiskelun aloitus ja sitä edeltävät tapahtumat, opiskelu avoimessa yliopistossa, hakuvaihe pääaineopiskelijaksi, opiskelu kasvatustieteellisessä tiedekunnassa sekä valmistuminen ja / tai tulevaisuuden näkymät (esimerkki Liite 1).

Kuvio 1. Analyysin vaiheet

Seuraavaksi ainestoa luettiin teorian ohjaamana. Tarinoista tunnistettiin Greimasin (1999) myötävaikutuksella määritettyjä toimijuuden reunaehtoja sekä Hitlinin ja Elderin (2007) kuvaamia toimijuuden lajeja. Toimijakertomusten hahmottaminen edellytti tulkintaa: olemisen, ajattelemisen ja toimimisen tavat painoutuivat ta-

rinoissa eri tavoin. Analyysin kolmannessa ja neljännessä vaiheessa toimijakertomukset asetettiin rinnakkain ja niitä vertailtiin elinkaari-toimijuuden viitekehyyksessä (Taulukko 1). Toimijakertomusten erojen ja yhtäläisyyksien paikallistaminen johti kolmen erilaisen toimijuuden polun rakentumiseen.

Taulukko 1. Esimerkki analyysistä: toimijakertomusten vertailu ja toimijuuden polkujen rakentuminen Hitlinin ja Elderin (2007) toimijuusmallin avulla

	EKSISTENTI- AALINEN -	PRAGMAAT- TINEN -	IDENTI- TEETIN -	ELINKAARI- TOIMIJUUS	POLKU
KUURA		"hyvän hetken" hyödyntäminen	koulutus arvo sinänsä, tutkinnon tavoittelu	jatkumo aiempiin opintoihin	HALLITTU TOIMIJUUS
PIISKU		reagointi muutoksiin	työvoimapolitiittiset ratkaisut väistyvä, ammatinvalinta omien arvojen ohjaamana	aiemman koulutuksen ja ammatin arviointi, päätös uuden mahdollisuuden käyttämisestä	HALLITTU TOIMIJUUS
VIIMA	sinnikkyys oman päämäärän saavuttamisesta vastustavista arvoista huolimatta	opettajan kelpoisuuden tavoittelu		kokemuksen kerääminen, johdonmukainen toimiminen kohti pätevyymistä pitkän ajan kuluessa	TAVOITTEINEN TOIMIJUUS
KUISMA	omien arvojen punnitseminen ja valtarakenteiden kyseenalaistaminen	opettajan kelpoisuuden tavoittelu		aiemman koulutuksen ja ammatin arviointi, päätös uuden mahdollisuuden käyttämisestä	TAVOITTEINEN TOIMIJUUS
TUISKU	muutos (laman) uhrista aktiiviseksi toimijaksi	uskallus	käsitys omasta itsestä muuttuu toimijuuskokemusten myötä	halu korjata menneisyyden epäonnistumisia, päätös uuden mahdollisuuden käyttämisestä	VAHVISTUNUT TOIMIJUUS
PIHKA	päätös lähteä työpaikasta, valta valita työpaikkansa	reagointi muutoksiin	käsitys omasta itsestä muuttuu toimijuuskokemusten myötä	johdonmukainen ja tavoitteellinen opiskelu koulutustason nostamiseksi, tavoitteellisuus, aikataulut	VAHVISTUNUT TOIMIJUUS

Toimijakertomuksista toimijuuden poluille

Tutkimustehtävänä oli tunnistaa kuuden opiskelijan haastatteluisista kertomuksista toimijuudesta sekä kuvata toimijuuden kokemusten rakentamisia polkuja. Toimijuuden määrittäjiksi hahmotettiin toimimisen tapoja: opiskelijan sisäistä suuntaa, päätöstä ja toteuttamista – haluamista, toivomista ja tahtomista kuvaavia ilmauksia. Toimimisen tavat (Törrönen & Maunu, 2005) ja toimijuuden elementit (Hitlin & Elder, 2007) paikansivat toimijuutta kolmelle erilaiselle polulle. Tutkimuksessa annettiin ääni yksittäiselle opiskelijalle ja kuultiin hänen kerrontaansa ja tarinaansa, joka avautuu haastattelun ja sen luennan myötä (ks. Bruner, 2004).

Hallitun toimijuuden polku

Kuuran ja Piiskun toimijakertomuksissa sekä oma arvomaailma että käytännön tilanteet ja tarpeet ohjasivat toimijuutta. Kummallakin opiskelijalla oli jo aiemmin suoritettu korkeakoulututkinto. Heidän toimijakertomuksensa rakentuivat erilaisista lähtökohdista, mutta kuvasivat vahvaa ja selkeää oman toimijuuden hallintaa.

Kuura hyödynsi itselleen ideaalia ajan-kohtaa opintojen suorittamiseen, jatkumona aiempaan koulutukseensa. Hän kuvasi avoimen yliopiston opintoja itselleen sopivina, väljinä ja joustavina. Tutkintoa ei kuitenkaan voinut suorittaa. Hän hakeutui pääaineopiskelijaksi, koska näki koulutuksen ja tutkinnon itseisarvoina ja suuntasi toimijuutensa oman ammatitaidon laajentamiseen. Aiemmin koetut haasteet olivat kääntyneet vahvuuksiksi ja opintojen ja oman elämän hallinta näyttäytyi vahvana. Kuura koki olevansa eri tilanteessa kuin nuori opiskelija. Hänel-

lä oli jo ylempi korkeakoulututkinto ja kokemusta opiskelusta. Opinto-ohjausta ei tarvittu, asioista sai itse selvää. Kuuran kertomuksessa toimijuuden määrittely oli alusta alkaen hänellä itsellään. Tulevaisuus tuntui turvatulta, ja uusi tutkinto toi mukanaan myös uusia mahdollisuuksia.

Mutta kyllä kun opiskelee, siinä pitää tehdä valintoja. Miten aikansa käyttää.

Haluan suorittaa sen tutkinnon, tietysti. En mä kyllä halua uutta ammattia. Enkä suorittaa toista opettajan tutkintoa, kun mulla on se sieltä ammatilliselta puolelta. En mä siis tiedä mitä tästä tulee, saa nähdä. Katotaan.

Piisku hakeutui opiskelemaan työtilanteessa odotettavissa olevien muutosten takia. Työtilanne aiemmassa ammatissa tuntui epävarmalta, mutta sitäkin tärkeämpää oli löytää itselleen mielekkäämpää työtä. Aiemman koulutuksen ja ammatin arviointi ja päätös tarttua rohkeasti uuteen mahdollisuuteen osoittivat, että työvoimapolitiittiset ratkaisut näyttäytyivät Piiskun polulla väistyvänä ja uusi ammatinvalinta toteutui hänen omien arvojen ohjaamana. Piisku löysi myös kritiikin aiheita. Piiskun hallittuun toimijuuteen sisältyi kuitenkin kyky hyväksyä epäkohdat osana kokonaisuutta ja katsoa realistisesti eteenpäin kohti itselle tärkeää tavoitetta. Hän hyödynsi kompetenssiaan ja positivistista asennetta. Piiskun toimijakertomuksen tulkinta korosti aktiivista suunnittelua ja päätöksentekoa omaa elämää koskevis- sa asioissa.

Joo, mä – no siis mulla tuli ajankohtaiseksi tää työpaikan vaihtaminen noin niin kun muutenkin, oli vähän epävarma työtilanne – – Et kyl mulla oli ihan selkee niin kun alan vaihto heti alusta asti. Siis mä oon [aiempi koulutus]. Nii

et se on niinku ihan erilainen. Ja totesin, et se ei oo mun juttu jota haluun tehdä pitkän päälle. Ni mä ajattelin ensin, et mä kokeilen, miltä tää opiskelu maistuu. Että jääkö enää päähän mitään. Ja tota, siitä se sitten lähti. --- et niin kun opiskelutaidot, et mä oon aina kokenu, et ne on hanskassa, ei siinä mitään.

Ja tota joo. Et kyl mun mielestä mä oon tänne ihan hyvin solahtanu tänne joukkoon ja sekaan mukaan. Et en m oo ainakaan kokenu missään vaiheessa sellasta et mä tuntisin itteni jotenkin oudoksi tai ulkopuoliseksi tai sillai.

No mä olisin ehkä toivonu et ne ois saanu niinku lyhyemmässä ajassa tehtyä. Et se on hirveen pitkä aika jotenkin siitä, kun alottaa ne perusopinnot, ni sit siihen, että saa kaikki kasaan, että pääsee hakemaan tänne avoimen väylän kautta.

Tavoitteisen toimijuuden polku

Viiman ja Kuisman päämääränä oli opettajan kelpoisuus. Tavoite tuli toimijan ulkopuolelta, yhteiskunnan määrittämänä, eikä oman valinnanvapaus toimijuuden lähteenä niinkään korostunut. Viima ja Kuisma olivat pätevyitymässä työhön, josta heillä oli pitkä kokemus ja myös aiempaa, alaan liittyvää koulutusta. Heidän toimijuutensa rakentui selkeästi määritellyn tavoitteen ympärille. Vaikka kelpoisuus oli myös toimijalle itselleen tärkeää, työn jatkuvuuden ja toimeentulon vuoksi, pätevyitymisen polulla oli kyse velvoitteesta ja täytymisestä (ks. Törrönen & Maunu, 2005). Yliopisto instituutiona, sen valintapolitiikka ja opetusjärjestelyt koettiin – ehkä yllättäenkin – vahvoina toimijuutta vastustavina voimina (Greimas, 1999).

Viima pohjasi opiskelun ja pitkän työkokemuksen myötä konkretisoituneisiin vahvuuksiin. Hän osoitti sinnikkyyttä ja toimi pitkäjänteisesti oman päämääränsä saavuttamiseksi, vastavoimista huolimatta, ja oli suorittamassa tutkintoa lähes 20 vuoden odotuksen jälkeen. Työkokemus antoi perspektiiviä ja avoimen yliopiston opinnot tukivat akateemisia valmiuksia, vahvistaen toimijuutta pääaineopiskelijana. Työkokemus auttoi Viimaa peilamaan opintoja omiin arvoihin ja tavoitteisiin. Oma toiminta sai vahvistusta akateemisista opinnoista, jotka myös laajensivat ajatusmaailmaa.

Koska toimijuus oli vahvaa ja tavoite selkeä, myös vastustaja koettiin voimakkaasti. Toimijuutta rajoittamaan pätevyitymisen polulle nousi itse yliopisto ja sen koulutusvalintoja ohjaava politiikka. Kun jämerä toimijuus ja byrokratia kohtasivat, törmäyksiltä ei aina välttytty.

Se perusta ja pohja siinä niin se on hyvin yhtäläinen ollu kyllä. Ja mä oon jopa vähän yrittänyt että mä en mitään pois opi vahingossa. Koska mulla on hyvä tatti ollu siihen hommaan, niin mä pelkään vähän että en lähe sitten pelkkää teoriaa omaksumaan nii et sitte sellaset tärkeet käytännön ja sydämen taidot unohtuu, siinä sitte.

Se on tosi tärkeetä saada mulle se pätevyys, pitää mut sielä työssä, kun on niin paljon työkokemusta. Ja saada se muodollinen pätevyys. Ja silti mun pitää neljät pääsykokeet käydä läpi että mä saan tehtyä tollasen kolmen vuoden paketin. Ni se on niin järjettömäks tehty. --- jos haluaa lähtee opiskelemaan, niin kylhän yliopiston pitäis olla, et hei, tänne näin! Melkein niin kuin tulla hakeen kotoa, et tuu nyt ihmeessä, me koulutetaan sut kolmessa vuodessa. Ja se että juuri min-

*käänlaisia hyvityksiä ei pitkästä työko-
kemuksesta saa sitten niin kun käytän-
nössä.*

Kuisma katseli polkuaan taaksepäin, nykyhetkeä ja tulevaa peilaten. Hänen toimijakertomuksessaan voi tunnistaa sekä toimijuutta rajoittavia elementtejä, että osaamisen ja toimijuuden kasvua. Yliopilastutkimuksen jälkeen Kuisma koki itsensä käytännön työn tekijäksi, ei niinkään ”istumaan ja kirjoittamaan tieteellisiä tekstejä”. Oman kasvun ja aikuistumisen myötä halu akateemisiin opintoihin kuitenkin heräsi. Systemaattisesti etenevä-
lä polulla edettiin elinikäisen oppimisen hengessä ja vaikka puurtaminen oli joskus yksinäistä, opintoihin panostaminen ehkäpä vuosienkin odotuksen jälkeen kertoi halusta vaikuttaa omaan tulevaisuuteen. Kuisma asetti itse omat reunaehdotensa ja halusi suorittaa opintonsa hankaluuksista huolimatta samanaikaisesti työskennellen. Hänen toimijakertomuksessaan kuului kriittistäkin arvopohdintaa ja valtarakenteiden, tässä akateemisen koulutuksen, kyseenalaistamista, mikä kuvasti jo ennen muodollista koulutusta muodostunutta ammatillista identiteettiä.

*Ni siellä sit heräs se kipinä, et haluan
käyä enemmän ja oon aina ollu sem-
monen, että tykkään olla töissä. Ja työn
ohella tehä ihan rahallisestikin. Mä en
kestä semmosta ...opiskelijabudjettia.
Niin sitten mä ajattelin, että se on se
minun väylä, että mä alan tekeen niitä
avoimen kautta.*

*--- kurssissa, mitä kovasti kritisoin niin
kuin mielessäni että miten tämä liittyy
tähän meidän työhön. Et siellä oli sem-
mosia, joitakin kurseja, jotka tosi paljon
liittyy siihen yliopistomaailmaan ja sii-
hen tieteellisyyteen. Mikä tottakai kuu-
luu siihen ympäristöön. Mut sit taas se*

*tuntu hirmu turhauttavalta, kun tiität
että sitä et kentällä, opettajan työssä si-
tä tietoo ikinä tarvi. Että, kun taas tämä
työ, vaikka niin kun jos opettajan työstä
puhutaan niin ei ole pelkästään kirjavi-
sautta. Niin se, että pystyt opiskelemaan
ja saamaan hyviä arvosanoja, ei kerro
siitä että handlaatko sä tämän homman
tässä nyky-yhteiskunnassa, koska tää on
kaukana siitä. --- Koska kuinka paljon
nyt riviopettaja semmosia, todella sem-
mosia tutkimuskäytänteisiin liittyviä tai-
toja sit opetustyössä tarvitsee.*

Vahvistuneen toimijuuden polku

Tuiskun ja Pihkan toimijuuteen liittyvät valinnat ohjautuivat osittain ulkopuolelta, esimerkiksi taloudellisista lähtökohdista, mutta viime kädessä toimijuus perustui valtaan valita tai jättää valinta tekemättä. Tämä näyttäytyi opiskelijoiden toimijakertomuksissa valinnan seurauksena koettuna onnistumisen ja tyydytyksen tunteena. Toimijuus eteni löytyneiden vahvuuksien kautta ja kummankin oppijaminäkuva vahvistui positiivisten toimijuuskokemusten ja niiden reflektoinnin myötä. Elämänkaaritoimijuus toteutui niin omien valintojen, identiteetin ja arvomaailman kuin käytännön toimijuudenkin tasolla.

Tuiskun tarinassa opiskelun motiivina oli oma elämänhistoria ja sen erilaiset käännteet; työttömyysjaksot, päämäärättömyys ja oman suunnan löytyminen. Akateemisen loppututkimuksen suorittaminen on tavoite. Voidaankin pohtia, sisäistykö esimerkiksi koulutuksen arvostaminen Tuiskun kertomuksessa yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rakentuen, vai oliko se sulautunut yksilön omaksi, sisältä kumpuavaksi arvoksi. Tuiskun kokemuksista nousi rajoittavia elementtejä, mutta toimijuus-

nessa paljastui sekä tilannekohtaisia kykyjä että kokemusten tuomaa vahvuutta.

Siinä ehkä tapahtu sit sellanen, mä oon tietyllä tavalla niin kun lama-ajan uhri, että kun mä jäin silloin valmistumisen jälkeen työttömäksi, niin se työ – nyt historia – mut silloin se tulevaisuus alko muodostua niiden pätkätöiden kautta. Ja tavallaan uskon, että se on jollain tavalla vaikuttanu muhun ihmisenä, mut myös näihin koulutuspolkuihin ja valintoihin niinkun myöhemmin. --- Olin sen laman uhri, ni se on vaikuttanu myös siihen ammatilliseen ja koko omaan identiteettiin. Että ehkä semmonen itsevarmuus ja rohkeus, totta kai se on kärsiny siinä.

--- et kun niitä ekoja sitten suoritti, ni oli semmonen hirveen hyvä filis, et kun sai jonkun, vaikka perusopinnot kasaan. Et jes, et mä pystyin tähän. Ja jotenkin kun se tulisilleen pala palalta rakentu, niin tosi hieno tunne.

Mä uskon, että aiemmista opinnoista ja sitte elämän- ja työkokemuksesta ni, siit on ollu tosi paljon hyötyä niinku asioitten omaksumisessa ja tässä niinku. --- ehkä se mitä oon katunu on se, et miks ihmeessä mä silloin aikanaan menin niinku opistotason koulutukseen. --- mä luulen, et kun tän verran on ikää ja mä oon jotenkin sellanen oman tien kulkija ollu aina, ett tuota uskosin et kuitenkin jonkinlainen sellanen oma yrittäminen ois se joka sit tulevaisuudessa työllistäis.

Pihkan opinpolku eteni suunnitelmallisesti. Aiempi epävarmuus kasvoi toimijuudeksi, mahdollisuudeksi vaikuttaa oman elämän ja opiskelun etenemiseen. Kertomuksen alku kuvasi tyytymättömyyttä aiempaan elämäntilanteeseensa ja systemaattisia pyrkimyksiä tilanteen

muuttamiseksi. Kun yksilön ulkopuolelta määrittyneet ja omat tavoitteet lomittuivat, haaveet saivat vauhtia työelämässä ilmenneistä haasteista. Avoimen yliopiston opintopolun rakentaminen suunnitelmallisesti yliopisto-opintoihin tähdäten sekä pääsykokeeseen osallistuminen ”harjoitusmielessä” vuotta ennen varsinaista tavoitetta kertovat vahvasta motivaatiosta ja halusta rakentaa aktiivisesti omaa elämää. Kerronnan hetkellä elämän suunta oli jo muuttunut ja onnistumisen ja hallinnan kokemukset vahvistivat toimijuutta edelleen. Taaksepäin katsoessa oman aktiivisuuden ja päätöksenteon kautta vahvistunut identiteetti johti eteenpäin turvallisin mielin.

Et oli aika iso semmonen kynnys lähtee niinku yrittämään. Et osaanks mä ja onks musta siihen. Mut se sielt valkeni, että onhan musta siihen. Kyl mä enemmän ehkä lähdin kattomaan, ja sit jostain pienestä kunnianhimon poikasesta se ehkä lähti. Mä halusin olla ylioppilas, se oli se mun ensimmäinen juttu. --- Ja myös selvis, et se mun työnkuva tulee muuttuun ihan toiseksi, et siel ei ole enää sitä, niinkään vapautta --- ni mää aattelin, et mä en siihen uuteen [työpisteeseen] mene, vaan mä meen sitte yliopistoon. Ja siitä mä sen, niin kun, sit se tuli.

Et kun sä oikeesti teet, et kylhän se sitte ku sä tänne pääset sisään, ni onhan se ihan älytön motivaatio hoitaa se homma niin kun loppuun. Ettei sitä enää tässä kohtaa pystys niin kun kesken jättään.

Tulkintoja elinikäisen oppijan toimijuudesta

Kuvasimme tutkimuksessamme avoimen yliopiston opintojen kautta yliopisto-opiskelijoiksi edenneiden henkilöiden toimijuutta ja ra-

kensimme toimijuuden polkuja elinikäisen oppimisen ja elinkaari-toimijuuden viitekehityksessä. Avoimen yliopiston opintojen joustavuus ja aikaan ja paikkaan sitomattomat verkko- tai monimuoto-opinnot vahvistivat opiskelijan toimijuutta ja antoivat aikuiselle opiskelijalle mahdollisuuden yhdistää työelämän ja opiskelun ainakin osassa opintojaan (ks. Haltia & Lahtomaa, 2019). Tutkimuksessa rakentuneella hallitun toimijuuden polulla opiskeltiin omaa ammattitaitoa laajentaen tai uutta uraa suunnitellen, Alho-Malmelinin (2010) väitöstutkimuksessa tunnistettujen muutoshakuisten ja elämäntapaopiskelijoiden tapaan. Jo opiskelu ja tutkinto itsessään vahvistivat omaa osaamista, toisaalta avoimen väylä mahdollisti joustavien, työelämään yhdistyvien opiskelumahdollisuuksien kautta etenemisen ja vastasi sekä työelämän tuomiin että henkilökohtaisiin tarpeisiin (ks. myös Haltia & Lahtomaa, 2019). Tavoitteisen toimijuuden polulla kulkijat tavoittelivat korkeampaa koulutusta ja ammatillista kelpoisuutta, aivan kuten urasuuntautuneet ja tutkintotavoitteiset toimijatyyppit (Alho-Malmelin, 2010). Heidän toimijuutensa rakentui sekä yhteiskunnallisten ja kulttuuristen että henkilökohtaisten tavoitteiden vuoropuheluna. Vahvistuneen toimijuuden polulla liikuttiin ajallisessa ulottuvuudessa, tehtyjen ratkaisujen ja tulevaisuuteen suuntautuvien uusien avustusten myötä, toimijuuden tunteen vahvistuessa koettujen onnistumisten myötä (ks. myös Purtilo-Nieminen, 2008).

Tulkintamme asemoitui Hitlinin ja Elderin (2007) toimijuuden malliin: toimijuuden taustalta tulkittiin kullekin toimijalle tärkeitä arvoja ja päämääriä, *identiteettitoimijuutta*. Tavoitteet muovautuivat kulloisissakin olosuhteissa, jotka edellyttivät luovaa, *pragmaattista toimijuutta* ja johtivat opinpoluilla ja työelämässä eteen-

päin – vastustavista voimista huolimatta (Hitlin & Elder, 2007). Sosiaaliset, kulttuuriset, taloudelliset ja käytännölliset tekijät vaikuttivat ja aiheuttivat voimakkaakin tunteita, mutta tulkintamme perusteella toimijuuden kokemus pysyi toimijoilla itsellään, vahvistaen *eksistentiaalista toimijuutta* eli kokemusta elämän hallinnasta, merkityksellisyydestä ja autonomiasta (Hitlin & Elder, 2007; ks. myös Ryan & Deci, 2000; Martela ja muut, 2018). *Elämäntapa-toimijuuden* käsite kokosi edellä kuvatut toimijuuden ulottuvuudet. Yhteiskunnalliset ja arkielämän realiteetit rinnastuivat omia tavoitteita ja niiden suuntaisia valintoja eteenpäin vieviin voimiin, rakentaen toimijuutta nykymomentin vaatimusten ja tulevaisuuden tavoitteiden vuoropuheluna (Hitlin & Elder, 2007). Elinkaari-toimijuus -käsitteen avulla on mahdollista kuvata työikäisen opiskelijan toimijuutta paitsi opintojen, myös laajemmin sekä henkilökohtaisen elämäntapojen että yhteiskunnallisen viitekehityksen kautta (Isopahkala-Bouret, 2017).

Tutkimuksessamme hallitun toimijuuden polulla painottui identiteetti - omien arvojen ja aiempien kokemusten pohjalta rakentunut toimijuus. Tavoitteinen toimijuus korosti eksistentiaalista ulottuvuutta. Toimijuus oli autonomista, aktiivista ja tavoiteteietoista. Vahvistuneen toimijuuden polulla toimijuuden eri ulottuvuudet yhdistyivät. Keskeistä oli toimijuuden muutos ja kasvu, joka oli vastavuoroisessa suhteessa onnistumisen kokemusten ja vahvistuneen minäpystyvyyden tunteen kanssa (Bandura, 2001; Eteläpelto ja muut, 2011; Martela ja muut, 2018). Kaikilla kolmella toimijuuden polulla ajallinen perspektiivi muovautui ympäristön ja kulttuurin kehityksessä. Toimijoiden itselleen asettama tavoite rakentui oman historian ja tulevaisuuden suunnitelmi-

en kautta. Kullakin polulla toteutui myös elämänkaaritoimijuuden keskeinen sisältö: yhtäältä tilannesidonnainen, toisaalta omaa toimintaa refleктоiva toimijuus, joka loi vahvaa uskoa tulevaisuuden päämäärien saavuttamiseen (Hitlin & Elder, 2007; Vanhalakka-Ruoho, 2014). Opiskelijoiden kertomuksissa toimijuus näyttyi alusta alkaen vankkana, elämänkaaren käännteistä huolimatta. Tunnistamillamme toimijuuden poluilla aiemmin koettu käännettiin vahvuudeksi, jonka avulla tehtyjä valintoja voitiin muuttaa ja näin vaikuttaa oman elämänkaaren muotoon ja päämääriin. Vaikka toiminta ja toimijuus muodostuivat yhteiskunnallisissa rakenteissa – tässä tapauksessa koulutuspolitiikan ja talouden kehystäminä, toimijat tulkitsivat ja artikuloivat tulkittaansa sekä uusinsivat, tuottivat ja ylläpitivät toimijuuttaan omasta näkökulmastaan (Silvonen, 2015). Kaikilla kolmella polulla tunnistettiin esi- ja perusopetuksesta toiselle ja kolmannelle asteelle sekä aikuiskoulutukseen ulottuvia elinikäisen oppimisen tavoitteita: opiskelijoilla oli mahdollisuus saada koulutusta myöhemässä elämänvaiheessa, he ottivat vastuuta omasta oppimisestaan, vahvistivat valmiuksiaan oppijoina ja opiskelijoina sekä vahvistivat oppijaidentiteettiään onnistumisten myötä (Niemi & Isopahkala-Bouret, 2015).

Lopuksi

Tarkastelemme laadullisen tutkimuksemme luotettavuutta kolmesta näkökulmasta. Tutkimuksen *uskottavuus* rakentuu artikkelin sisällöstä: tutkittava ilmiö on liitetty teoreettiseen keskusteluun ja aiempaan tutkimukseen sekä ajankohtaisiin ilmiöihin. Artikkelissa tutkimuksen eteneminen on pyritty kuvaamaan tarkasti ja tulkintaa on avattu aineistoesimerkkien avulla. Kolmen

tutkijan yhteistyö vahvistaa tutkimuksen *luotettavuutta*. Aineiston analysoinnista ja tulkinnasta on käyty säännöllisesti yhteistä, arvioivaa keskustelua. Tulkintaa ja johtopäätöksiä on rakennettu erilaisten näkökulmien kautta. Tutkimuksessa on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittämiä *eettisiä periaatteita*.

Pyrimme kytkemään tutkimuksemme toimijuus -näkökulmaa myös ajankohtaiseen koulutuspoliittiseen keskusteluun. Aineistossamme aiemmin esitetty huoli (esim. Kinnari, 2020) yhdenvertaisuutta korostavan diskurssin muutoksesta kohti uusliberalistista ajattelua näyttyi taustalle väistyvä. Huoli on kuitenkin osoittautunut koulutuspolitiikan ja elinikäisen oppimisen diskursseja tarkasteltaessa varsin aiheelliseksi (esim. Haltia ja muut, 2019). Tämä näyttyi ajankohtaisena, kun Opetus- ja kulttuuriministeriö esitti valtion lisätalousarvioon merkittävää rahoitusta korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen, osana toimenpiteitä, jotka tähtäävät covid-19-pandemian aiheuttamasta taloudellisesta ja yhteiskunnallista kriisistä toipumiseen (UNIFI, 2020). Tämänkaltaiset elvytystoimet ovat merkityksellisiä, mutta nopeassa aikataulussa suoritettuna herättävät myös epäilyä. Mikäli lisärahoitus ei kohdistu esimerkiksi koulutuksen resursointiin, voi uhkana olla Viiman kritisoiama ”liukuhihnameininki” opintojen ja opetuksen toteuttamisessa. Elvytystoimien mahdollinen painottuminen nuoriin korkeakoulutuksen hakijoihin saattaa entisestäänkin kaventaa aikuisikäisten, aiemman tutkinnon suorittaneiden ja jo työelämässä olevien opiskelijoiden marginaalista asemaa koulutuspoliittisissa valinnoissa (Haltia ja muut, 2019).

Tämän tutkimuksen osallistajat tiesivät haastattelun olevan osa avoimen yliopiston väylän kehittämiseen liittyvää

*Toimijuus rakentuu
elämänkaarella menneen,
nykyhetken ja tulevaisuu-
den muodostamassa ajalli-
sessa ulottuvuudessa.*

hanketta. Kertomuksen kuulijana ei näin välttämättä ollutkaan pelkästään haastattelija, vaan puhujan viesti oli suunnattu laajemmalle yleisölle. Kyse on tekstin *enonsiatiivisesta* ulottuvuudesta (Sulkunen & Törrönen, 1997, ss. 87–88). Puhujat esittivät kritiikkiä ja kehittämisehdotuksia, he käyttivät haastattelutilanteen suoma tilaisuutta arvioida todellisuutta ja vakuuttaa yleisönsä uskomaan muutoksen tarpeellisuuteen. Tämän artikkelin fokus oli kuitenkin toisenlaisessa enonsiatiivisessä näkökulmassa. Puhuja nähtiin itse oman viestinsä yleisönä (Sulkunen & Törrönen, 1997, s. 87). Haastattelukertomukset tulkittiin puhujien tuottamana subjektiivisena totuutena (ks. myös Bruner, 2004), ja niitä tarkasteltiin elämänkaaritoimijuuden toteutumisen näkökulmasta. Opiskelijoiden haastatteluissa esittämiä näkemyksiä on kuitenkin tätä kirjoitettaessa myös hyödynnetty avoimen yliopiston väylän kehittämisessä (Haltia & Lahtomaa, 2020; Virtanen ja muut, 2021). Väylän hakukelpoisuusvaatimuksia on eri yliopistoissa TRY-hankkeen myötä kevennetty ja kokonaan uusia väyliä on avattu (Joutsen ja muut, 2020). Jatkossa onkin aihetta tutkia, houkuttelevatko avoimen väylät uudenlaisia opiskelijoita ja vaikuttavatko muutokset opiskelijoiden kokemuksiin avoimessa yliopistossa

tapahtuvan ja tutkinto-opiskelun yhdistämisestä.

Tässä artikkelissa esitettyjen tulosten perusteella toimijuus rakentuu elämänkaarella menneen, nykyhetken ja tulevaisuuden muodostamassa ajallisessa ulottuvuudessa. Tulkintamme perusteella yksilön omiin tavoitteisiin ja arvoihin perustuva toimijuus on vahvaa ja merkityksellistä. Ulkopuolelta määrittävät, esimerkiksi kulttuurin ja talouden asettamat reunaehdot näyttäytyvät yksilön kokemukselliselle toimijuudelle alisteisena. Joustavat avoimen yliopiston opinnot ja niiden kautta avautuva väylä mahdollistavat toimijuutta ja jatkuvaa oppimista. TRY-hankkeen avulla toteutetut uudistukset ovat leventäneet väylää ja kaventaneet yliopisto-opintoihin etenemisen vaatimuksia yhä useammalle, eri-ikäiselle ja eri elämäntilanteessa olevalle opiskelijalle (Haltia & Lahtomaa, 2020). Hankkeessa nostetaan esiin työelämälähtöisyyden rinnalla myös jatkuvan oppimisen tavoitteet, jotka korostavat oppimiseröjen kaventamisen ja koulutuksellisen tasa-arvon lisäksi mm. yritysten kilpailukykyä ja tuottavuutta (Laakso ja muut, 2020; OKM, 2020). Tämä tutkimus tarjoaa laadullista, sisällöllistä ulottuvuutta suorituskeskeisen ja markkinaveitoisen koulutusdiskurssin rinnalle ja tähdentää, että koulutuspoliittista ja opiskelijavalintoja koskevaa keskustelua on tärkeää käydä kokonaisvaltaisesti, eri näkökulmia huomioiden. Näin voidaan entistä paremmin myös tunnistaa ja tukea toimijuutta ja mahdollistaa erilaisia toimijuuden ja oppimisen polkuja.

Lähdeluettelo

- Alho-Malmelin, M. (2010). *Avointa väylää maistereiksi. Tutkimus avoimessa yliopistossa opiskelleista ja väylän kautta korkeakouluun tulleista opiskelijoista* [Väitöskirja, Turun yliopisto]. UtuPub. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4245-9>
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1–26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Bruner, J. (2004). Life as narrative. *Social Research*, 71(3), 691–710. <https://doi.org/10.1353/sor.2004.0045>
- Eteläpelto, A., Heiskanen, T., & Collin, K. (2011). Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa A. Eteläpelto, T. Heiskanen, & K. Collin (toim.), *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa* (ss. 9–30). Kansanvalistusseura & Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.
- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P., & Paloniemi, S. (2013). What is agency? Conceptualizing professional agency at work. *Educational Research Review*, 10(1), 45–65. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2013.05.001>
- Greimas, A. J. (1999). Teoksessa E. Tarasti (suom., toim.), *A. J. Greimasin luennot Helsingissä 4.-5.5.1979*. Imatran kansainvälinen semiotiikan instituutti ISI.
- Haltia, N., Isopahkala-Bouret, U., & Jauhainen, A. (2019). Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus ja aikuisopiskelijoiden opiskelumahdollisuudet. *Aikuiskasvatus*, 39(4), 276–289. <https://doi.org/10.33336/aik.88081>
- Haltia, N., & Lahtomaa, M. (2019). Toinen reitti yliopistoon. Millaisia polkuja aikuisille? *Aikuiskasvatus*, 39(3), 229–237. <https://doi.org/10.33336/aik.85714>
- Haltia, N., & Lahtomaa, M. (2020). Joustava väylä. Teoksessa H. Joutsen, T. Kuivalainen, N. Haltia, M. Lahtomaa, P. Patja, J. Krapu, A.-K. Ellfolk, U. Kekäläinen, P. Savela, & S. Vuori (toim.), *Marginaalista vakiintuneeksi valintatavaksi. Ideoita avoimen väylän kehittämiseen* (ss. 50–78). Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8423-6>
- Hitlin, S., & Elder, G. H. (2007). Time, self, and the curiously abstract concept of agency. *Social Theory*, 25(2), 170–191. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2007.00303.x>
- Hyvärinen, M. (2010). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander, & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* (ss. 90–118). Vastapaino.
- Isopahkala-Bouret, U. (2017). Benefits of higher education in mid-life: A life-course agency perspective. *Journal of Adult and Continuing Education*, 23(1), 15–31. <https://doi.org/10.1177/1477971416672807>
- Joutsen, H., Kuivalainen, T., Haltia, N., Lahtomaa, M., Patja, P., Krapu, J., Ellfolk, A.-K. Kekäläinen, U., Savela, P., & Vuori, S. (toim.). (2020). *Marginaalista vakiintuneeksi valintatavaksi. Ideoita avoimen väylän kehittämiseen*. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8423-6>
- Kinnari, H. (2020). Elinikäisestä kasvajasta kyky-pääomakoneeksi: Elinikäinen oppiminen yrittäjämäisen talouden aikakaudella. *Aikuiskasvatus*, 40(4), 305–319. <https://doi.org/10.33336/aik.100535>
- Laakso, M.-L., Lerkkanen, J., & Joutsen, H. (2020). Johdanto: Hankkeen synty ja lähtökohdat. Teoksessa H. Joutsen, T. Kuivalainen, N. Haltia, M. Lahtomaa, P. Patja, J. Krapu, A.-K. Ellfolk, U. Kekäläinen, P. Savela, & S. Vuori, S. (toim.), *Marginaalista vakiintuneeksi valintatavaksi. Ideoita avoimen väylän kehittämiseen* (ss. 7–11). Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8423-6>
- Martela, F., Ryan, R.M., & Steger, M.F. (2018). Meaningfulness as satisfaction of autonomy, competence, relatedness, and beneficence: comparing the four satisfactions and positive affect as predictors of meaning in life. *Journal of Happiness Studies*, 19, 1261–1282. <https://doi.org/10.1007/s10902-017-9869-7>
- Niemi, H., & Isopahkala-Bouret, U. (2015). Persistent work for equity and lifelong learning in the Finnish education system. *The New Educator*, 11(2), 130–145. <https://doi.org/10.1080/1547688X.2015.1026784>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). *Jatkuva oppiminen*. <https://okm.fi/jatkuva-oppiminen>
- Purttilo-Nieminen, S. (2008). Aikuisillä tutkinto-opiskelijaksi yliopistoon. Teoksessa K. Määttä, & T. Uusitalo (toim.), *Kasvatustieteellisiä näkökulmia ihmisen voimavarojen tueksi* (ss. 198–207). Lapin yliopistokustannus.
- Rubenson, K. (2019). Assessing the status of lifelong learning: Issues with composite indexes and surveys on participation. *International Review of Education*, 65, 295–317. <https://doi.org/10.1007/s11590-019-09768-3>
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Silvonen, J. (2015). Toiminta ja suhteet – neljä fragmenttia toimijuudesta. Teoksessa P. Kauppila, J. Silvonen, & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), *Toimijuus, ohjaus ja elämäntulkku* (ss. 3–15). Itä-Suomen yliopisto.

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. (2017). *Työelämäntutkimus 2017*. https://media.sitra.fi/2017/05/16144238/Sitra-Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n-tutkimus-2017-FINAL_sitrafi_PDF.pdf

Sulkunen, P., & Törrönen, J. (1997). Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa P. Sulkunen, & J. Törrönen (toim.), *Semioottisen sosiologian näkökulma. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys* (ss. 72–95). Gaudeamus.

Törrönen, J., & Maunu, M. (2005). Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 70(3), 266–282.

UNIFI (2020). Uutiset. Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisääminen on tehokasta elvytystä. <https://www.unifi.fi/uutiset/korkeakoulujen-aloituspaikkojen-lisaaminen-on-tehokasta-elvytysta/>

Vanhalakka-Ruoho, M. (2014). Toimijuus elämäntodellisuudessa - ohjaustyön perusta? *Aikuiskasvatus*, 34(3), 192–201. <https://doi.org/10.33336/aik.94099>

Virtanen, P., Syrjämäki, M., & Laine, A. (2021). Avoimen yliopiston väylän kautta opiskelupaikan saaneiden opintomenestys ja kokemuksia valinnoista ja opinnoista. *Aikuiskasvatus*, 41(3), 249–257. <https://doi.org/10.33336/aik.111581>

LIITE 1. Esimerkki haastattelukertomuksen rakentumisesta (Pihka)

